

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่แรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิง บ้านดอนสระคำ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

วนิดา เพ็ญชาติ¹ และวัชร ศรีคำ¹

¹ สาขาการพัฒนาลังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Email: tik97@hotmail.com

Received: September 05, 2019

Revised: November 07, 2019

Accepted: November 07, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงและเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพในครอบครัวของแรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิง ในหมู่บ้านดอนสระคำ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 8 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงเกิดจากปัจจัยผลักดันจากพื้นที่ต้นทาง ได้แก่ การมีรายได้น้อย ครอบครัวมีภาระหนี้สิน การว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว ขนาดของครอบครัวที่ใหญ่ มีเครือข่ายทางสังคมของแรงงานและค่านิยมการย้ายถิ่นตามฤดูกาล ส่วนปัจจัยดึงดูดจากพื้นที่ปลายทาง พบว่า แรงงานมีรายได้และสวัสดิการที่ดี เป็นโอกาสในการทำงานของผู้หญิงสำหรับปัจจัยที่อยู่ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางคือ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ค่าใช้จ่ายต่ำ มีระยะเวลาและขั้นตอนในการย้ายถิ่นไปทำงานที่ไม่มาก และปัจจัยส่วนบุคคล ทั้งอายุ ระดับการศึกษา สถานภาพโสด สมรส และหย่าร้างที่เป็นปัจจัยทำให้ผู้หญิงมีการเคลื่อนย้ายถิ่นไปเป็นแรงงานรับจ้างได้

การเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยทำให้ผู้หญิงมีบทบาทใหม่ในครอบครัว ได้แก่ บทบาทการหารายได้เลี้ยงครอบครัว การตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัว การสร้างโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลาน และการสร้างสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัว ส่วนสถานภาพของผู้หญิงในครัวเรือนก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คือ ได้รับการยอมรับจากคนในครอบครัวมากขึ้น โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องสำคัญที่มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ได้รับการชื่นชมยกย่องจากคนในครอบครัวที่ทำให้ครอบครัวมีรายได้และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คำสำคัญ: แรงงานผู้หญิง แรงงานรับจ้างตัดอ้อย อุบลราชธานี

Influential Factors of Being Female Sugar Cane Workers in Donsakham Village, Srimuangmai District, Ubon Ratchathani Province

Wanida Penchalee¹, Watcharee Srikham¹

¹ Social Development Program, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

Email: tik97@hotmail.com

Received: September 05, 2019

Revised: November 07, 2019

Accepted: November 07, 2019

Abstract

This study purports to study factors that influence being female sugar cane harvesting wage labors and study role and status changes within their family of 8 female sugar cane labors who live in Donsakham village, Srimuangmai district, Ubon Ratchathani province by purposive sampling. The study is a qualitative research. Data were collected by in-depth interviews and non-participant observations.

Results reveal that the influential factors of being the female sugar cane harvesting labors are pushed by original factors which include low income, familial debts, being unemployed after paddy harvesting season ended, sizable family, having labor social networks, and seasonal immigration values. The pulling factors from the destinations consist of sufficient income and proper welfare and the job is a work opportunity for women. Some factors are between the original factors and destination factors. Those are supports from their families, low costs, period of time of immigrating is not too long and procedures are not overly complicated, and personal factors such as age, education, marriage statuses- single, married, and divorced are the factors that could influence women to immigrate and become the sugar cane wage labors.

As the sugar cane harvesting labors, women achieve some new roles in their families such as a bread winner, a decision maker, providing educational opportunity for their children, and uplifting their family wellbeing. In terms of their familial status, they are also directed to positive changes which mean that they acquire more acceptance from their family members

especially in decision making on important issues. They gain equity and equality as well as they are complimented by the family members when they could gain income. They thus elevate their family wellbeing.

Keywords: Female workers, Sugar cane workers, Ubon Ratchathani

บทนำ

การย้ายถิ่นภายในประเทศไทยนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นติดต่อกันมาเป็นเวลานานและเกิดขึ้นได้ทั่วไป ซึ่งมีทั้งการย้ายถิ่นในลักษณะที่ถาวรและชั่วคราว รวมไปถึงการย้ายถิ่นตามฤดูกาลด้วยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองเป็นหลักเพื่อหางานทำ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาและความเจริญเติบโตที่ไม่สมดุลระหว่างเมืองกับชนบท ตลอดจนการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่ด้วย (ปรีชา คุวินพันธ์, 2545: 19) ซึ่งหากพิจารณาถึงกลุ่มประชากรที่มีการย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของประชากรหรือแรงงานที่อยู่ในชนบทที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม และโดยส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นแรงงานชายที่เป็นผู้ย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกหมู่บ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว

การย้ายถิ่นตามฤดูกาล เกิดขึ้นเมื่อมีการว่างงานนอกฤดูกาลเกี่ยวกับผลผลิตข้าวเสร็จ หรือเมื่อพ้นจากฤดูกาลทำงานในไร่นาในช่วงระยะเวลา 3-6 เดือน เช่นเดียวกันที่ส่วนใหญ่แรงงานที่ย้ายถิ่นตามฤดูกาลมักจะเป็นแรงงานหญิงสาวชนบทอีสานที่ทำอาชีพในภาคเกษตรกรรม โดยสาเหตุของการที่ผู้หญิงออกไปขายแรงงานต่างถิ่นนั้นก็มียุทธศาสตร์ด้วยกัน เป็นต้นว่า ผลจากนโยบายของรัฐบาลที่บิดเบือนเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการที่รัฐให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการในเขตเมืองมากกว่าการสนับสนุนภาคเกษตรอย่างจริงจัง ตลอดจนความจำเป็นของครอบครัวที่จะสามารถทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ต่อไปได้ ประกอบกับตลาดแรงงานเองก็มีความต้องการแรงงานผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น เพราะงานในส่วนนี้เป็นงานที่ไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะหรือความชำนาญเฉพาะแต่อย่างใด และส่วนใหญ่เป็นงานในลักษณะชั่วคราว ไม่มั่นคง แต่สร้างรายได้ที่สูงกว่าอาชีพที่ทำอยู่ (วาริณี บุญชะลิกษี, 2540: 64)

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงต้องยอมออกจากบ้านมาทำงานช่วยสามีหาเลี้ยงครอบครัว (Kiso, 2550: 212; ขวัญชนก สันฐาน, 2554: 18) ผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่ที่ย้ายถิ่นนั้นเป็นผู้หญิงที่ผ่านการสมรสและมีครอบครัวแล้ว มีภาระต้องรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น เช่น การมีภาระที่ต้องส่งเสียลูกเรียนหนังสือ รวมไปถึง

ภาระค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นตามค่านิยมการบริโภคที่ทันสมัย แม้ว่าการมีส่วนในการได้ช่วยเหลือครอบครัวหารายได้ของผู้หญิงจะเกิดผลดีในทางเศรษฐกิจของครัวเรือน แต่ในด้านสังคมวัฒนธรรมกลับพบว่า ผู้หญิงที่ย้ายถิ่นนั้นเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกับคนในครอบครัวและชุมชน เนื่องจากผู้หญิงในสังคมหมู่บ้านอีสานนั้นกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากต่อความเป็นอยู่ของคนบ้านหรือในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของการเป็นแม่ที่ต้องดูแลลูก และบทบาทของภรรยาที่ต้องดูแลสามีและดูแลความเป็นอยู่ในครอบครัว ต้องซักผ้า กวาดบ้าน ทำอาหาร แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้หญิงย้ายถิ่นไปทำอาชีพอื่นยังได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่า เป็นลูกสาวดีมีความกตัญญูต่อพ่อแม่และครอบครัว

กรณีของหมู่บ้านดอนสระคำ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้มีการย้ายถิ่นตามฤดูกาลไปเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการย้ายถิ่นชั่วคราวตามฤดูกาล ซึ่งแต่เดิมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายที่มักจะมี การย้ายถิ่นไปทำงานตัดอ้อย แต่ปัจจุบันก็มีผู้หญิงจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่มีการย้ายถิ่นไปทำงานตัดอ้อยในช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ประมาณเดือนธันวาคมถึงเมษายนของทุกปี ผู้หญิงหลายคนเดินทางไปใช้แรงงานกับสามี และมีผู้หญิงบางส่วนที่เดินทางไปใช้แรงงานร่วมกับญาติพี่น้องหรือลูกหลานในครอบครัว ตลอดจนกรณีผู้หญิงที่เดินทางไปใช้แรงงานกับเพื่อนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่เนื่องจากลักษณะของงานตัดอ้อยถือเป็นงานที่เหมาะสมกับผู้ชายมากกว่า เพราะต้องอาศัยแรงกำลังกายในการทำงานอย่างหนัก ตากแดด ตากลม การกินอยู่แบบลำบาก การใช้จ่ายก็ต้องประหยัดมากกว่าตอนที่อยู่บ้าน ตลอดจนการต้องเผชิญกับความเจ็บป่วย ซึ่งเกิดขึ้นได้ง่ายกับผู้หญิง อีกทั้งต้องเผชิญกับความไม่ปลอดภัย ซึ่งปัญหาที่พบบ่อยก็คือเรื่องชู้สาว จึงเป็นที่น่าสนใจว่า เหตุใดผู้หญิงเหล่านี้จึงเลือกที่จะเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อย ซึ่งถือว่าเป็นงานที่หนักต้องใช้แรงกำลังกายอย่างมาก อีกทั้งยังมีทางเลือกในการทำอาชีพอื่นอยู่ไม่น้อย เช่น การรับจ้างเย็บผ้า เป็นพี่เลี้ยงเด็ก เป็นแม่บ้าน ปลูกพืช ซึ่งถือเป็นงานที่ผู้หญิงมีความถนัดกว่า และเมื่อผู้หญิงเหล่านี้ก้าวเข้ามามีบทบาทในฐานะแรงงานนั้นได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของบทบาทและสถานภาพในครัวเรือนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงบ้านดอนสระคำ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพในครอบครัวของแรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิง บ้านดอนสระคำ อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาคือหมู่บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ประชากรในการวิจัย คือ แรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงในหมู่บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งหมดจำนวน 26 คน กลุ่มตัวอย่างคือ แรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิง จำนวน 8 คน ที่มีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

ผลการศึกษา

บ้านดอนสระคำ ตำบลลาดควาย อำเภอสรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กตั้งมานานมากกว่า 150 ปี อพยพครัวเรือนมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงกันมาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านแห่งนี้ในปัจจุบันเพื่อบุกเบิกที่ดินทำกินใหม่ ห่างจากตัวอำเภوبرะมาณ 3 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2556 มีประชากรทั้งหมด 505 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 129 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 185 คน และเพศหญิง 320 คน โดยแต่ละครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 80,000 บาทต่อปี (คณะกรรมการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับอำเภอ, 2556: 16) ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ปลูกข้าวเหนียวเพื่อบริโภคโดยเน้นการใช้แรงงานในครัวเรือน ทั้งแรงงานคนและแรงงานสัตว์เป็นสำคัญ เครื่องมือในการทำนาก็จะมีเพียงจอบ คราด ไถ และมีดพร้าเท่านั้นที่ได้ทำขึ้นใช้เองและซื้อจากท้องถิ่นใกล้เคียง พันธุ์ข้าวที่ใช้สำหรับการปลูกเป็นพันธุ์ที่ได้มาจากการคัดเลือกพันธุ์ข้าวไว้ด้วยตนเอง สามารถทำนาได้เพียงปีละครั้ง เพราะต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พื้นที่หมู่บ้านไม่มีแม่น้ำหรือระบบชลประทาน ทำให้ชาวบ้านไม่มีน้ำเพียงพอที่จะใช้ทำการเกษตรได้ และหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านมักจะประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง (คำจัน ไชยโกฏิ, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2557)

ปัจจุบันชาวบ้านการทำเกษตรแบบสมัยใหม่ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต ทั้งรถไถนาเดินตาม รถแทรกเตอร์ รถดำนารถเกี่ยวข้าว มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้ในปริมาณมากบนผืนดินที่จำกัด ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ จึงทำให้แทบทุกครัวเรือนต้องประสบกับปัญหานี้สินหมุนเวียน (บังอร สีหนาม, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2557) ชาวบ้านหารายได้จากหลากหลายทางในรูปแบบต่างๆ เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ มันสำปะหลังและยางพารา รวมถึงการออกไปทำงานรับจ้างย้งที่ต่างๆ ทั้งการรับจ้างในภาคการเกษตร เช่น การรับจ้างไถนา ดำนานา ใส่ปุ๋ยในนาข้าว เกี่ยวข้าว รับจ้างปลูกพืช ตัดไม้ (เกสร สารุพันธ์, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2557) และตัดหญ้าและการรับจ้างนอกภาคการเกษตร เช่น การรับจ้างก่อสร้าง ย้ายถิ่นไปทำงานรับจ้างต่างจังหวัดหลังฤดูกาล

ทำนาหรือหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวบ้านบางรายย้ายถิ่นไปทำงานตลอดทั้งปีและจะกลับมาบ้านเฉพาะในช่วงวันหยุดเทศกาลเท่านั้น เมื่อถึงฤดูทำนาผู้ย้ายถิ่นจะส่งเงินกลับมาให้กับครอบครัวเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายหรือส่งกลับมาทุกเดือน (อ่อน คุณทา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2557) การเคลื่อนย้ายถิ่นไปทำงานในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เช่น การเคลื่อนย้ายแรงงานไปรับจ้างตามไร่เกษตรในต่างจังหวัด โดยเฉพาะงานรับจ้างตัดอ้อย ซึ่งถือเป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานตามฤดูกาล โดยจะไปในช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวเสร็จ ในประมาณช่วงเดือนธันวาคมถึงเมษายนของทุกปี แรงงานในหมู่บ้านทั้งชายและหญิงเดินทางไปทำงานตัดอ้อย โดยส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานในวัยที่มีครอบครัวแล้วที่ได้เดินทางไปทำงานรับจ้างตัดอ้อยนี้ ซึ่งบางครอบครัวก็ไปทั้งพ่อ แม่ ลูก บางครอบครัวก็ไปเฉพาะพ่อแม่ หรือเฉพาะลูกหลานที่ได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปทำงาน และเมื่อถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านก็จะกลับมาเยี่ยมหมู่บ้านเพื่อทำนาเช่นเดิม

“งานตัดอ้อยมันดีตรงที่ว่าเราได้ทำงานทุกวัน แล้วเงินก็ได้ทุกวันเหมือนกัน จะทำมากทำน้อยก็ขึ้นอยู่กับตัวเราเอง แต่ถ้าเราทำมากก็จะได้เงินมาก ทำน้อยก็จะได้เงินน้อยถึงงานจะหนักแต่มันคุ้มกับค่าจ้างที่ได้ ก็ดีกว่าไปทำงานอย่างอื่นที่เคยไปทำมา ต้องไกลบ้าน ไกลลูกหลาน ไปในเวลานานๆ แล้วค่าจ้างก็ยังได้น้อยอีก” (เกสร สารุพันธ์, สัมภาษณ์)

การไปทำงานรับจ้างตัดอ้อยของชาวบ้านในช่วงแรก ทำงานหลายพื้นที่ ทั้งที่จังหวัดชลบุรี กาญจนบุรี เพชรบูรณ์ ประจวบคีรีขันธ์ พิษณุโลก และกำแพงเพชร ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนมากไปตัดอ้อยที่จังหวัดกำแพงเพชร โดยจะมีเถ้าแก่มารับแรงงานตัดอ้อยถึงหมู่บ้าน รวมถึงแรงงานจากหมู่บ้านต่างๆ มีการสร้างแรงจูงใจให้เบิกเงินล่วงหน้า ซึ่งถือเป็นการวางมัดจำไว้ก่อน แล้วจึงเดินทางไปทำงานตัดอ้อยใช้หนี้ที่หลัง ซึ่งนับเป็นวงจรชีวิตที่วนเวียนอยู่เช่นนี้ในทุกๆ ปี แต่ยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมการเป็นแรงงานตัดอ้อยแบบมีพันธะสัญญา นี้ เพราะมองเห็นถึงปัญหาที่จะตามมา หลายครอบครัวได้เงินมาช่วยเหลือจนเจอครอบครัว มีเงินก้อนกลับบ้านคนละ 10,000-30,000 บาท จากการตัดอ้อยในช่วงประมาณ 5 เดือน ใช้เงินต่อเติมบ้าน ดาวน์รถมอเตอร์ไซด์ บางครอบครัวไปกันหลายคนก็จะได้เงินกลับมาจำนวนมาก ประมาณ 40,000-50,000 บาท แต่ก็ต้องยอมแลกกับการกินอยู่ที่ลำบาก การใช้จ่ายก็ต้องประหยัดมากกว่าอยู่ที่บ้าน แต่มีบางรายที่ไม่ได้อะไรเลย ได้เงินมาแล้วก็ต้องเอาไปใช้หนี้เงินกู้ หลายคนที่สุดยเสียเงินไปโดยเปล่าประโยชน์จากการพนันและการดื่มกิน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิง

ระยะแรกของการย้ายถิ่นไปทำงานรับจ้างตัดอ้อยของชาวบ้านดอนสระคำ เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2523 เดินทางไปทำงานตัดอ้อยในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ประมาณช่วงเดือนธันวาคมถึงเมษายนของทุกปี ผู้หญิงหลายคนเดินทางไปใช้แรงงานกับสามี และมีผู้หญิงบางส่วนที่เดินทางไปใช้แรงงานร่วมกับญาติพี่น้องหรือลูกหลานในครอบครัวเดียวกัน ตลอดจนกรณีผู้หญิงที่เดินทางไปใช้แรงงานกับเพื่อนในหมู่บ้าน แรงงานทั้งหมด 61 คน เป็นเพศชาย 35 คน และเพศหญิง 26 คน จากประชากรของหมู่บ้านทั้งหมด 505 คน และเมื่อถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านก็จะกลับมายังหมู่บ้านเพื่อทำนา ซึ่งการย้ายถิ่นไปเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงมีปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ปัจจัยผลักดันจากพื้นที่ต้นทาง

1.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวแรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิง

ในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ในทุกๆ ปีหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวกลับต้องประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง ประกอบกับพื้นที่หมู่บ้านไม่มีแม่น้ำสายใหญ่ๆ ไหลผ่านหรือระบบชลประทาน จึงทำได้เพียงปีละครั้ง ผลผลิตจากไร่นามีราคาตกต่ำจากการถูกกดราคาข้าวซึ่งสวนทางกับต้นทุนการผลิตที่สูงมากขึ้นในทุกปี จึงทำให้รายได้จากการขายข้าวนี้ค่อยๆ ลดลงไปด้วย ประกอบกับผู้หญิงที่ไปทำงานตัดอ้อยส่วนใหญ่ยังไม่มียาเป็นของตนเอง ยังคงใช้ประโยชน์จากที่ทำกินของพ่อแม่โดยรวมออกค่าใช้จ่ายในการทำนาและแบ่งผลผลิตจากการทำนากับพี่น้องคนอื่นๆ จึงทำให้รายได้จากการทำนาค่อนข้างน้อย และถึงแม้จะมีบางส่วนที่พ่อแม่ได้จัดสรรที่ทำกินให้เรียบร้อยแล้วโดยมีสิทธิถือครองที่ดินทำกินประมาณเฉลี่ยครอบครัวละ 5-10 ไร่ โดยมีรายได้จากการขายผลผลิตข้าวเฉลี่ย 30,000-40,000 บาทต่อปี ซึ่งรายได้ส่วนนี้ก็ถือว่ายังน้อยอยู่เมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนตลอดทั้งปีที่มีมากขึ้นตามขนาดของครอบครัว จึงทำให้แต่ละครอบครัวจำเป็นต้องหารายได้จากหลากหลายทางเพื่อให้ครอบครัวอยู่รอดต่อไปได้ ทั้งการหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ มันสำปะหลังและยางพารา และการเลือกที่จะออกไปทำงานรับจ้าง ทั้งการรับจ้างในภาคการเกษตรซึ่งอัตราค่าจ้างก็ขึ้นอยู่กับความต้องการแรงงานในชุมชนว่ามีสูงหรือไม่ และขึ้นกับฤดูกาลของกิจกรรมนั้นๆ ด้วยว่าช่วงนั้นทำอะไร เช่น ช่วงไถ หว่านดำ หรือช่วงเก็บเกี่ยว ซึ่งงานก็จะมีมากในช่วงฤดูทำนาเท่านั้น แต่หลังจากนั้นก็ว่างงาน

ส่วนการรับจ้างนอกภาคเกษตรมีทั้งการไปทำงานแบบตลอดทั้งปีซึ่งจะกลับมาบ้านเฉพาะในช่วงวันหยุดเทศกาลเท่านั้น แต่การเคลื่อนย้ายถิ่นในลักษณะนี้ก็ยังคงไม่เป็นที่นิยมกันมากนักของผู้หญิงในหมู่บ้าน เพราะมีความจำเป็นที่จะต้องมีการหาเช้ากินค่ำด้วย เช่น การมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนที่เคยทำงานนั้นๆ อยู่เป็นผู้แนะนำงาน

แต่การไปทำงานแบบตามฤดูกาลเป็นที่นิยมกันอย่างมากของผู้หญิงและคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน เพราะเป็นการไปทำงานในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น โดยเฉพาะการไปทำงานรับจ้างตัดอ้อย ผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่เลือกที่จะไปทำงานตัดอ้อย เพราะมีภาระงานในบ้านที่มากและความจำเป็นที่จะต้องเลี้ยงดูลูก และพ่อแม่ จึงทำให้การไปทำงานในช่วงระยะเวลาสั้นๆ นี้เป็นสิ่งที่ผู้หญิงในหมู่บ้านสามารถทำได้ เมื่อถึงฤดูกาลทำนาก็สามารถกลับมาช่วยหมู่บ้านเพื่อทำนาได้ การไปทำงานตัดอ้อยก็ทำให้ผู้หญิงหลายคนได้เงินกลับมาช่วยเหลือจนเจือครอบครัว มีเงินกลับบ้านคนละ 10,000-30,000 บาท บางครอบครัวไปกันหลายคนก็จะได้เงินกลับมาจำนวนมาก ประมาณ 40,000-50,000 บาท จากการตัดอ้อยประมาณ 5 เดือน

1.2 ภาระหนี้สินของครอบครัว แรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงทุกคนมีภาระหนี้สินจากการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ โดยเฉพาะเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ซึ่งถือเป็นแหล่งเงินกู้รายใหญ่ของชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะนำไปใช้เป็นทุนในกิจกรรมไร่ นา และใช้เป็นทุนในการทำอาชีพเสริมอื่นๆ ควบคู่ไปกับการทำนา เช่น ปลูกยางพารา ปลูกมันสำปะหลัง หรือนำมาซื้อสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ตลอดจนนำไปใช้ในการชำระหนี้สินที่กู้ยืมมาจากแหล่งกู้ยืมอื่นๆ ด้วย เช่น เงินกู้จากกลุ่มสหกรณ์ เงินกู้จากกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และเงินกู้นอกระบบ ซึ่งการกู้ส่วนใหญ่ก็มักจะต้องใช้ โฉนดที่ดิน และทรัพย์สินต่างๆ ของครอบครัวเป็นหลักประกันในการกู้ ซึ่งนอกจากภาระหนี้สินที่มาจากจากการกู้ยืมเงินแล้ว ครอบครัวแรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงยังมีภาระหนี้สินค่าจ้างรถไถรถเกี่ยวข้าว ค่าจ้างคนเกี่ยวข้าว ค่าปุ๋ย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ด้วย จึงทำให้ทุกคนต้องประสบกับปัญหาหนี้สินหมุนเวียนเช่นนี้

นอกจากนั้นยังมีภาระหนี้สินที่มาจาก การเบิกเงินตัดอ้อยล่วงหน้าอีกด้วย ชาวบ้านบางครัวเรือนที่ไปทำงานตัดอ้อยมีการเบิกเงินจากตัวแทนนายหน้าหาคนงานในหมู่บ้าน เพื่อนำเงินนั้นมาใช้จ่ายก่อนแล้วค่อยเดินทางไปทำงานตัดอ้อยใช้หนี้ที่หลัง ซึ่งการที่ขอเบิกเงินก่อนไปทำงานนั้นก็ไม่ได้มีข้อกำหนดว่าวงเงินที่เบิกได้ต้องไม่เกินเท่าใด แต่ทั้งนี้ก็เชื่อว่าจะสามารถเบิกได้เท่าจำนวนที่ตนเองต้องการ เพราะจะต้องผ่านการพิจารณาจากตัวแทนนายหน้าหาคนงานในหมู่บ้านก่อนในส่วนของพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของแต่ละคนเพื่อที่จะมั่นใจได้ว่าบุคคลนั้นๆ จะสามารถทำงานใช้หนี้ได้จนครบจำนวนเงินที่ได้มีการเบิกล่วงหน้าไปแล้ว

1.3 การว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว แรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก และมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ และการทำงานรับจ้างต่างๆ เป็นอาชีพเสริมในชุมชน แต่เนื่องจากการทำนายังเป็นการทำนาโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ทำให้สามารถทำนาได้เพียงปีละครั้ง และการรับจ้างส่วนใหญ่

เป็นการรับจ้างในภาคเกษตรโดยเฉพาะในช่วงฤดูการทำนา เมื่อหมดฤดูการผลิตปัญหาการว่างงาน ประกอบกับปัจจุบันที่มีการนำเทคโนโลยีและเครื่องทุ่นแรงเข้ามาใช้ในกระบวนการเพาะปลูกมากขึ้น ทำให้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมในไร่นาลดลง และชาวบ้านมีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น ทำให้สามารถย้ายถิ่นไปทำงานในพื้นที่ไกลบ้านได้ ซึ่งงานรับจ้างตัดอ้อยก็เป็นงานที่สามารถทำได้หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จพอดี งานสามารถทำได้ในทุกวัน ส่วนรายได้ก็สามารถเบิกมาใช้จ่ายก่อนได้ด้วย

1.4 ครอบครัวขนาดใหญ่ ครอบครัวของแรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบไปด้วย ตา ยาย หรือ ปู่ ย่า พ่อ แม่ และลูก หลาน ส่วนครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียงพ่อแม่ลูกนั้นมีไม่มากนัก ซึ่งการมีขนาดของครอบครัวที่ใหญ่หรือมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากนั้น ทำให้ผู้หญิงต้องออกมาทำงานรับจ้างนอกบ้านเหมือนสามีหรือคนอื่นๆ ในครอบครัว เพราะความจำเป็นของครอบครัวที่เมื่อมีสมาชิกที่มาก มีภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มขึ้น จึงมีจำเป็นที่จะต้องหารายได้จากหลายทางเพื่อมาจุนเจือครอบครัว

1.5 เครือข่ายทางสังคมของแรงงาน ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านที่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เป็นที่พี่น้องกัน มีความรู้จักมักคุ้นกันดี ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่ตลอด ประกอบกับการเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ซึ่งเมื่อใครทำอะไรที่ไหนก็มักจะเป็นที่ทราบกันไปทั่วทั้งหมู่บ้าน การไปทำงานตัดอ้อยของคนในชุมชนที่จังหวัดกำแพงเพชร ที่ถ้ำแกใจดี ดุแลดี ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็พาไปโรงพยาบาล ที่อยู่อาศัยก็ดี คนที่ไปตัดอ้อยเป็นญาติพี่น้องกันทั้งนั้น รู้จักมักคุ้นกันดีอยู่แล้ว และที่สำคัญคือรายได้ ไม่ถูกกดค่าแรงเหมือนพื้นที่อื่นๆ ที่เคยไปมา จึงชักชวนเพื่อนบ้านและญาติสนิทไปตัดอ้อยในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร รวมทั้งการติดต่อชักชวนจากนายหน้าในหมู่บ้านที่หาคนงานไปตัดอ้อยด้วย

1.6 ค่านิยมการย้ายถิ่นตามฤดูกาลของคนในชุมชน ชาวบ้านมีค่านิยมของการย้ายถิ่นไปทำงานหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งผู้ที่ออกไปทำงานนอกบ้านหารายได้มาเลี้ยงคนในครอบครัวได้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี มีความกตัญญูเพราะสามารถเลี้ยงดูพ่อแม่ได้ ผู้หญิงก็มักจะถูกคาดหวังมากเป็นพิเศษเช่นกันว่า จะต้องเป็นทั้งผู้ดูแลและเป็นผู้หาเลี้ยงพ่อแม่ของตนเองด้วยเช่นกัน แต่ด้วยภาระงานในบ้านที่มากของผู้หญิงที่จะต้องเลี้ยงดูลูก ดูแลลูก ดูแลสามี ดูแลพ่อแม่ ตลอดจนดูแลในเรื่องการกินอยู่ของครอบครัว จึงทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่สามารถย้ายถิ่นไปทำงานแบบระยะยาวได้ ดังนั้น การย้ายถิ่นไปทำงานในช่วงระยะเวลาสั้นๆ หรือการย้ายถิ่นตามฤดูกาล การไปเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยจึงเป็นสิ่งที่ผู้หญิงในหมู่บ้านสามารถทำได้โดยไม่กระทบกับหน้าที่งานในบ้านมากนัก เป็นงานที่ไปทำในช่วงสั้นๆ หลังฤดูเก็บเกี่ยว

2. ปัจจัยดึงดูดจากพื้นที่ปลายทาง

2.1 รายได้และสวัสดิการที่จะได้รับ งานตัดอ้อยเป็นงานที่สามารถทำได้ทุกวัน ส่วนรายได้ก็จะขึ้นอยู่กับจำนวนมัดที่ตัดได้ในแต่ละวัน และยังสามารถเบิกค่าแรงได้ในขณะที่ยังทำงานอยู่ด้วย มีที่พักอาศัยฟรีจ่ายเพียงค่าน้ำค่าไฟ และหากเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยในขณะการทำงาน เจ้าแก็งจะเป็นผู้ดูแลทุกอย่าง ตั้งแต่พาไปโรงพยาบาลและจ่ายค่ารักษาให้ฟรีอีกด้วย จึงทำให้ผู้หญิงหลายคนได้เงินกลับมาช่วยเหลือจุนเจือครอบครัว มีเงินกลับบ้านคนละ 10,000- 30,000 บาท

2.2 โอกาสในการทำงานของผู้หญิง นอกจากความจำเป็นที่ต้องกินต้องใช้จ่ายในครอบครัวแล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นความต้องการแสวงหาโอกาสในการทำงานใหม่ๆ ของผู้หญิงที่จะสามารถทำให้ตนเองและครอบครัวดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งการใช้แรงงานอย่างหนักเพื่อแลกกับเงินจำนวนมากจึงยากที่จะปฏิเสธ

3. ปัจจัยที่อยู่ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง

3.1 การได้รับการสนับสนุนของครอบครัว การที่ผู้หญิงจะสามารถไปทำงานตัดอ้อยได้นั้น ส่วนใหญ่มักจะต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัว เนื่องจากงานตัดอ้อยเป็นงานที่หนัก อาศัยเพียงกำลังร่างกาย ซึ่งเป็นงานที่อาจจะเหมาะสมกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง แต่การไปทำงานพร้อมกับคนในครอบครัว ทำให้ผู้หญิงมีความมั่นใจ และทนต่อการทำงานหนักได้

3.2 ค่าใช้จ่าย ระยะเวลา และขั้นตอนในการย้ายถิ่นไปทำงาน การย้ายถิ่นไปทำงานตัดอ้อยไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงานและเดินทางกลับมายังหมู่บ้านเพราะเจ้าแก็งไร้อ้อยเอารถมารับและส่งถึงหมู่บ้าน รวมไปถึงการมีระยะเวลาและขั้นตอนการย้ายถิ่นที่ใช้เวลาไม่มากเกินไป เป็นการทำงานในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ประมาณ 4-5 เดือน ก็ได้กลับบ้านมาอยู่กับครอบครัวแล้ว จึงทำให้ผู้หญิงในหมู่บ้านเลือกที่จะเป็นแรงงานตัดอ้อย

4. ปัจจัยส่วนบุคคล

4.1 อายุ ผู้หญิงที่ไปทำงานตัดอ้อยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 28-51 ปี ซึ่งผู้หญิงที่มีอายุมากมีทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นน้อยลง อาชีพตัดอ้อยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของอายุ จะอายุมากหรืออายุน้อยก็สามารถทำอาชีพนี้ได้ จึงทำให้ผู้หญิงในหมู่บ้านเลือกที่จะทำอาชีพตัดอ้อย

4.2 ระดับการศึกษา ผู้หญิงในหมู่บ้านที่ไปทำงานตัดอ้อยส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมีบางส่วนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจาก

ในอดีตที่ชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษามากนัก อีกทั้งทางบ้านก็มีฐานะยากจน ประกอบกับในหมู่บ้านที่ไม่มีโรงเรียน ต้องเดินทางไปเรียนในโรงเรียนอีกหมู่บ้านหนึ่ง และผู้หญิงก็มักจะถูกสอนให้คิดว่าผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือให้จบสูงๆ เพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพ เพราะหน้าที่การหารายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นของผู้ชาย แต่ผู้หญิงจะถูกฝึกเกี่ยวกับการบ้านการเรือนมากกว่า ซึ่งตรงกันข้ามกับในปัจจุบันที่การทำงานนั้นกลับต้องการแรงงานที่มีความรู้ ความสามารถ จึงทำให้ผู้หญิงมีทางเลือกในการประกอบอาชีพน้อย งานตัดอ้อยไม่ได้มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของระดับการศึกษา ซึ่งทุกคนสามารถทำอาชีพนี้ได้

4.3 สถานภาพการสมรส ผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีบทบาทภาระหน้าที่ต่อคนในครอบครัว การหารายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกคนในครัวเรือน ไม่ใช่บทบาทของผู้ชายฝ่ายเดียวเช่นในอดีต การย้ายถิ่นไปทำงานในพื้นที่ไกลบ้านนั้น ผู้หญิงที่ยังโสดก็ต้องย้ายถิ่นไปทำงานเช่นกัน ผู้หญิงโสดก็มีบทบาทหน้าที่ในการเลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเอง ซึ่งลูกผู้หญิงส่วนใหญ่ก็มักจะถูกคาดหวังมากเป็นพิเศษว่าจะต้องเป็นผู้ดูแลและหาเลี้ยงพ่อแม่ของตนเองให้ดีที่สุด ทั้งการดูแลงานในบ้านและการออกไปทำงานนอกบ้านด้วยเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ส่วนผู้หญิงที่สมรสแล้วมีภาระต้องรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น ทั้งภาระส่งเสียลูกเรียนหนังสือ รวมไปถึงภาระค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นตามค่านิยมการบริโภคที่ทันสมัย จึงทำให้ผู้หญิงที่อยู่ในวัยของมีครอบครัวจำเป็นต้องย้ายถิ่นไปทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการจำยอม และดิ้นรนทำทุกสิ่งอย่างเพื่อประคับประคองให้ครอบครัวของตนเองอยู่รอดให้ได้

นอกจากนี้ ผู้หญิงที่ตัดสินใจย้ายถิ่นไปทำงานตัดอ้อยส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาการหย่าร้างในครอบครัว ที่มีก่เกิดจากความไม่เข้าใจกันและการขาดความรับผิดชอบของผู้ชายที่เป็นสามี ทำให้ครอบครัวแตกแยก ซึ่งเมื่อเกิดการหย่าร้างแล้วก็มักขาดรายได้ในบางส่วนของครอบครัวไป ทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระในการทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัวของตนเองเพียงคนเดียว

การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพในครัวเรือนของแรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิง

1. การเปลี่ยนแปลงบทบาท การย้ายถิ่นไปทำงานก็ทำให้ผู้หญิงได้มีบทบาทใหม่เพิ่มขึ้นมาในครอบครัว โดยเฉพาะบทบาททางเศรษฐกิจในครัวเรือนซึ่งแต่เดิมที่ผู้หญิงจะมีเพียงแค่งานบ้านในครัวเรือนและงานในไร่นาเท่านั้น และจากการที่ผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในครัวเรือน มีส่วนร่วมในการหารายได้หรือช่วยแบ่งเบาภาระด้านรายได้ของครอบครัวนั้นก็ทำให้ผู้หญิงมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัว ดังนี้

1.1 บทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว การเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวมากขึ้น ครอบครัวสามารถพึ่งพารายได้จากการทำงานของหญิง หลายครอบครัวที่พึ่งพิงรายได้จากหญิงที่ไปทำงานอย่างเดียว เนื่องจากในครอบครัวมีเพียงผู้สูงอายุที่อยู่ดูแลบ้านและมีภาระต้องเลี้ยงดูหลานจึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะไปทำงานหารายได้อย่างอื่น ดังนั้น แรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว

1.2 บทบาทในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัว การที่ผู้หญิงมีบทบาทการหารายได้ ทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ของครอบครัวได้มากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีผู้หญิงที่หย่าร้างและผู้หญิงโสด ผู้หญิงต้องแบกรับภาระในการหารายได้เข้าครอบครัวรวมถึงภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ แต่เพียงผู้เดียว การตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของครอบครัวที่ผู้หญิงต้องแบกรับบทบาทเหล่านั้นไว้ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายเงิน การกู้ยืมเงิน การชำระหนี้สิน การสร้างบ้าน ต่อเติมบ้าน การซื้อสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ การศึกษา และการเลือกคู่ครองของบุตร ส่วนกรณีของผู้หญิงที่สมรสแล้วพบว่า ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น มีบทบาทการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัวร่วมกับสามี

1.3 บทบาทในการสร้างโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลาน ผู้หญิงที่มีการย้ายถิ่นไปทำงานก็สามารถใช้ทุนที่ได้จากการทำงานของตนเองมาใช้ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลาน เพื่อให้มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับที่สูงยิ่งขึ้นไปได้

1.4 บทบาทในการพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัว การเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงสามารถทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถนำรายได้ไปใช้ในการชำระหนี้สินได้ในบางส่วน นำไปใช้ในการดูแลพ่อแม่ได้ในยามเจ็บป่วย ใช้เป็นทุนการศึกษาของบุตรหลาน ใช้ในกิจกรรมเฝ้าไร่ และใช้ในการซื้อสิ่งของที่สามารถสร้างความสะดวกสบายและทันสมัยให้กับตนเองและครอบครัวได้

2. การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ

2.1 การยอมรับจากคนในครอบครัว การย้ายถิ่นไปทำงานรับจ้างตัดอ้อยของผู้หญิงสามารถนำรายได้มาเลี้ยงคนในครอบครัวได้และยังทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม ทำให้คนในครอบครัวยอมรับในตัวของผู้หญิงมากขึ้น โดยเฉพาะการยอมรับในเรื่องของการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัว เป็นสิ่งที่แสดงว่า ผู้หญิงมีสถานภาพในครอบครัวสูงขึ้น มีความเสมอภาค เท่าเทียมกับผู้ชาย แรงงานรับจ้างตัดอ้อยหญิงที่เดินทางไปใช้แรงงานกับสามีได้เล่าว่า

“สมัยก่อนตอนที่น้ำไม่ได้ไปทำงานกับเขา เวลาจะทำอะไรเขาก็จะเป็นคนจัดการเองทุกอย่างไม่ค่อยฟังที่เราพูดหรือ เหมือนลูกบอกว่าอยากเรียนต่อ แต่เขาก็จะบอกว่าจะเรียนไปทำไมเสียเวลา เงินก็ไม่ค่อยมี แต่ถ้าเป็นตอนนี้ เขาจะตัดสินใจเรื่องคนเดียวไม่ได้ เพราะน้ำก็มีส่วนร่วมในการหาเงินเข้าบ้านเหมือนกัน เวลาจะทำอะไรก็ต้องช่วยกันคิดช่วยกันตัดสินใจ”(อ่อน คุณทา, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2557)

2.2 ได้รับการชื่นชมยกย่องจากคนในครอบครัว ผู้หญิงที่ออกไปทำงานนอกบ้านหารายได้มาเลี้ยงคนในครอบครัวได้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี มีความกตัญญู เพราะสามารถเลี้ยงดูพ่อแม่ได้ ผู้หญิงก็มักจะถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นผู้ดูแลและเป็นผู้หาเลี้ยงพ่อแม่ของตนเองด้วย ผู้หญิงจะต้องทำทั้งงานในบ้านและการออกไปทำงานนอกบ้านด้วยเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ซึ่งตรงกันข้ามที่ผู้หญิงคนไหนไม่ได้มีการย้ายถิ่นออกไปทำงานก็จะถูกมองว่าเป็นคนไม่รู้จักทำมาหากิน ไม่มีความคิด ไม่มีประสบการณ์ และที่สำคัญคือจะถูกมองเป็นคนไม่ดี เกียจคร้าน ไม่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ที่เลี้ยงดูตนเอง

“แต่ก่อนป่าโดนพ่อแม่บ่นแทบทุกวันเลยว่าเมื่อไหร่ป่าจะแต่งงานมีครอบครัวไปสักทีจะได้มีคนมาช่วยกันทำมาหากินมีเงินมาเลี้ยงพ่อแม่เลี้ยงครอบครัวบ้าง ไม่ใช่อยู่บ้านเฉยๆ ให้ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ก็ไม่ไป แต่หลังจากที่ป่าตัดสินใจไปทำงานตัดอ้อยกับพี่ชายได้เงินมาครั้งละหลายหมื่น พ่อแม่ถึงได้ชื่นชมยกย่องป่าว่าดี รู้จักทำมาหากินเลี้ยงพ่อแม่ เลี้ยงครอบครัว”(คำไพ สีหานาม, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2557)

อภิปรายผลการศึกษา

การเคลื่อนย้ายออกไปทำงานนอกหมู่บ้านของผู้หญิงเกิดจากการมองเห็นโอกาสในการทำงาน เป็นความต้องการที่จะหนีจากความยากจน และแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าเดิม ให้แก่ชีวิตตนเองและครอบครัว (เอกชัย เอื้อธารพิสิฐ, 2554: 2) ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับความจำเป็นในครอบครัว ได้แก่ การมีรายได้ที่น้อยจากปัญหาการทำเกษตรที่ไม่ได้ผล การมีภาระหนี้สินจากการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชณี คุณุณการ (2542: 206) ที่พบว่า การตัดสินใจย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกบ้านของผู้หญิงนั้นเกิดจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ทั้งภาระหนี้สินและการมีรายได้ที่น้อย ซึ่งเป็นความเสี่ยงอย่างมากต่อการเกิดภาวะหนี้สินหมุนเวียนไปในทุกๆ ปี

การมีขนาดของครอบครัวที่ใหญ่หรือมีสมาชิกในครอบครัวที่มากทำให้มีภาระค่าใช้จ่าย

จ่ายในครอบครัวที่เพิ่มสูงมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงต้องมีการเคลื่อนย้ายถิ่นออกมาทำงานรับจ้างนอกบ้านเทียบเท่าคนอื่นๆ ในครอบครัว ผู้หญิงมีภาระงานในบ้านที่มากและมีความจำเป็นที่จะต้องเลี้ยงดูลูกและพ่อแม่ ตลอดจนดูแลในเรื่องกินอยู่ของครอบครัว จึงทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่สามารถเคลื่อนย้ายถิ่นไปทำงานได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬาลักษณ์ ฤ ลำปาง (2548: 84-85) ที่พบว่า การที่แม่บ้านเกษตรกรมีการศึกษาน้อย ไม่สามารถประกอบอาชีพที่ใช้ความรู้ได้ จึงต้องใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ผู้หญิงยังทำงานบ้าน ทำงานในภาคการเกษตร ทำงานนอกภาคการเกษตร การทำงานหลายบทบาทในครัวเรือนของผู้หญิงนั้นนับเป็นข้อจำกัดในการเลือกที่จะประกอบอาชีพต่างๆ ของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่น้อยลง และสามารถเคลื่อนย้ายแรงงานได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น

ผู้หญิงที่มีการเคลื่อนย้ายถิ่นไปทำงานหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวนั้นจะถูกมองหรือได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี มีความกตัญญูเพราะสามารถเลี้ยงดูคนในครอบครัวได้ไม่ต่างจากผู้ชาย ตรงกันข้ามที่ผู้หญิงคนไหนไม่ได้มีการย้ายถิ่นออกไปทำงานก็จะถูกมองว่าเป็นคนไม่รู้จักทำมาหากิน ไม่มีความคิด ไม่มีประสบการณ์ และที่สำคัญคือจะถูกมองเป็นคนไม่ดี เกียจคร้าน ไม่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ที่เลี้ยงดูตนเองมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทับทิม ชัยชนะ (2554: 47) ที่พบว่า ในภาคอีสานการทำหน้าที่ของลูกสาวที่ดี ที่จะต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยการเลี้ยงดูเมื่อแก่เฒ่า การเคลื่อนย้ายถิ่นออกไปเป็นแรงงานรับจ้างของผู้หญิงล้วนเชื่อมโยงอยู่กับความสัมพันธ์ที่มีต่อครอบครัว ทั้งการเป็นลูกสาวที่ต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เพื่อตอบแทนบุญคุณที่ได้เลี้ยงดูมาจนโตเป็นผู้ใหญ่ หรือจะเป็นบทบาทของแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูก และบทบาทภรรยาที่ต้องช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนทรีย์ เรือนมูล (2551: 172-175) ที่พบว่า ภาวะผูกพันของผู้หญิงอันเนื่องมาจากบทบาทและสถานภาพในครอบครัว ทั้งการเป็นลูกสาว แม่ เมีย พี่สาว หรือน้องสาวของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงต้องผัดผ่อนออกมาทำงานนอกบ้าน ทั้งนี้ก็เพื่อตอบแทนบุญคุณของครอบครัวและช่วยค่าจุนครอบครัว

การที่ผู้หญิงได้ออกมาทำงานนอกบ้านนั้นก็ทำให้ผู้หญิงในหลายครัวเรือนได้มีบทบาทใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมาในครัวเรือน เช่น บทบาทการหารายได้เลี้ยงครอบครัว หรือจะเป็นบทบาทการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัวผู้หญิงได้รับการยอมรับจากคนในครอบครัวมากขึ้น เพราะเมื่อผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนในการหารายได้เข้าครัวเรือนนั้นได้ส่งผลให้ผู้หญิงในครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับจากคนในครอบครัวโดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัวซึ่งมีลักษณะที่เสมอภาคกันมากขึ้น ได้รับการชื่นชมยกย่องจากคนในครอบครัวเมื่อผู้หญิงได้ทำให้ครอบครัวมีรายได้และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยของพิมลพรรณ วายจุต (2536: 61) ที่พบว่า จากการที่ผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวนั้นได้ทำให้บทบาทของภรรยาที่เคยยึดถือแต่เดิมนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น ทั้งสามีและภรรยามีบทบาทอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการยอมรับและยินยอมร่วมกันในครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชนก สันฐาน. (2554). **กระบวนการย้ายถิ่นของหญิงอาชีพนวดแผนไทยในชนบทอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- คณะทำงานบริหารการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับอำเภอ. (2556). **รายงานคุณภาพชีวิตของคนอำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี**. ศรีเมืองใหม่: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีเมืองใหม่.
- จุฬาลักษณ์ ฦ ลำปาง. (2548). **การประกอบอาชีพนอภาคเกษตรของแม่บ้านเกษตรกรเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทับทิม ชัยชนะ. (2554). **บทบาทของผู้หญิงสามีในเพลงลูกทุ่งร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ปรีชา คุวินทร์พันธ์. (2545). **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยานคร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมลพรรณ วายจุต. (2536). **สถานภาพและบทบาทของสตรีไทย: การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รัชณี คุโณปการ. (2542). **การย้ายถิ่นครั้งแรกไปทำงานเป็นแรงงานไร้ฝีมือในตลาดแรงงานต่างประเทศของสตรีไทย กรณีศึกษา: จังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วาธินี บุญชะลิกษ์. (2540). **รายงานการวิจัย การติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ การย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวชนบท**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนทรีย์ เรือนมูล. (2551). **เพศภาวะและประสบการณ์แรงงานผู้หญิงไทใหญ่ข้ามชาติในพื้นที่ตลาดสด**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอกชัย เอื้อธารพิสิฐ. (2554). **สาวใช้ แรงงานข้ามชาติในครัวเรือนไทยกับการคุ้มครองของรัฐ**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kiso, K. (2550). การอพยพแรงงานและบทบาทของผู้หญิงในหมู่บ้านอีสาน: ความเปลี่ยนแปลงการอพยพของแรงงานหญิงตั้งแต่ทศวรรษ พ.ศ. 2510 ถึงปัจจุบัน. วารสารจุดยืน, 1, 204–228.

การสัมภาษณ์

เกสร สารุพันธ์. (5 มกราคม 2557). สัมภาษณ์. แร้งงานรับจ้างตัดอ้อย. บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่. อุบลราชธานี.

คำจัน ไชยโกฏี. (4 มกราคม 2557). สัมภาษณ์. แร้งงานรับจ้างตัดอ้อย. บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่. อุบลราชธานี.

คำไพ สีหนาม. (4 มกราคม 2557). สัมภาษณ์. แร้งงานรับจ้างตัดอ้อย. บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่. อุบลราชธานี.

บังอร สีหนาม. (5 มกราคม 2557). สัมภาษณ์. แร้งงานรับจ้างตัดอ้อย. บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่. อุบลราชธานี.

อ่อน คุณทา. (4 มกราคม 2557). สัมภาษณ์. แร้งงานรับจ้างตัดอ้อย. บ้านดอนสระคำ อำเภอสรีเมืองใหม่. อุบลราชธานี.

.....